

<<< מצוה להעביר הלאה אם ע"י אימייל ואם ע"י הדפסה, להגדיל תורה ולהאדירה.

מאור אהרן

פרשת בהעלותך

לכאורה יל"ה דהא כל הנשיאים הביאו משלהם ולא משל שבטיהם כדפרש"י לעיל פ' נשא ז' י"ב ד"ה למטה יהודה, וי"ל דחזינן מהכא ענותנותו דאהרן והיינו דאם היה קרב משל שבטו כבר היה נח דעתו אבל ודאי שלכתחילה היה רוצה להביא משלו כמו שאר הנשיאים. ועיין מש"כ בפ' תצוה כ"ז כ' ממדרש תנחומא בזה.

ומש"כ רש"י שלך גדולה משלהם כו' לכאורה קצת יל"ה מהו שלך והרי לא משלו הביא שהרי השמן זית זך הביאו בני" כדכתיב (ר"פ תצוה) ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד, ואולי י"ל דאחר שבני" הביאו ה"ז נהיה של אהרן, ולכאורה יש לדחות, כיון דיתכן ג"כ שבני" הביאו רק שיהיה לאהרן ממה להדליק אבל לא שנהיה שלו. (ואם הי' כתוב ויקחו אל אהרן, ולא ויקחו אליך, אולי היה לתרץ דויקחו היינו שהקנו השמן זית זך לאהרן (כדאי' ר"פ קמא דקידושין) וכך נהיה שלו) וצ"ב.

כתב הרמב"ם בספר המצות (מ"ע כ"ה) וז"ל והמצוה הזו היא שנצטוו הכהנים להדליק הנרות תמיד לפני ה' והוא אומר יתעלה (ר"פ תצוה) באהל מועד מחוץ לפרוכת אשר על העדות יערוך אותו אהרן ובניו וזו היה מצות הטבת הנרות כו' עכ"ל, והנה ממש"כ רש"י למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים כו' קצת מבואר דהכא פ' בהעלותך חשיב פרשת המנורה ולא בפ' תצוה, וכן מבואר ברש"י גיטין ס' ב' וז"ל ופרשת נרות בהעלותך לפי שבו ביום התחילו להדליק עכ"ל יעו"ש, וכן מבואר ברש"י (אמור כ"ד ב') וז"ל צו את בני ישראל זו פרשת מצות הנרות ופרשת ואתה תצוה

ח' ב'. **דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלתך את הנרת אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות.** פרש"י וז"ל בהעלתך למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים לפי שכשראה אהרן חנכת הנשיאים חלשה אז דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומיטיב את הנרות עכ"ל, יל"ה מי מנע משבט לוי להיות עם הנשיאים בחנוכה והרי לעיל פ' נשא (ז' י' - י"ט) פרש"י דכל הנשיאים נשאם לבם להתנדב ונשיא יששכר נתן העצה להתנדב הקרבנות לחנוך המזבח יעו"ש ובודאי שבט לוי גם היה יכול להתנדב ולהיות עמהם וא"כ מי מנעם, וצ"ל דבאמת אף שבט לוי רצה לחנוך ככל שאר הנשיאים אלא שלא הוזכר שבט לוי בצווי יחד עם כל הנשיאים, וראיה לדבר שאף שבט לוי רצה, דאל"כ מאי פרש"י דחלשה דעתו של אהרן והרי לא רצו, ועל כרחך דרצו ג"כ לחנוך עם הנשיאים אלא שלא נצטוו ג"כ ולכן חלשה דעתו שאע"פ שרצה לחנוך עם הנשיאים אפ"ה לא היה יכול כי לא הוזכר שבטו בצווי, והטעם שהקב"ה לא צוה גם את שבט לוי, משום דלשבט לוי לא היה נשיא וכמבואר לעיל פ' במדבר (א' ד') דכתיב ואתכם וגו' ולא הוזכר נשיא לשבט לוי, ועוד מבואר כן מדכתיב לעיל פ' נשא (ז' ב') ויקריבו נשיאי ישראל ראשי בית אבתם הם נשיאי המטת הם העמדים על הפקדים ופרש"י וז"ל הם נשיאי המטות שהיו שוטרים עליהם במצרים והיו מוכים עליהם שנאמר ויכו שוטרי בני ישראל וגו' עכ"ל והרי שבט לוי לא נשתעבדו במצרים וק"ל. (ועיין רמב"ן לעיל פ' במדבר א' מ"ז דאהרן היה נשיא של שבט לוי).

והנה מש"כ רש"י לא הוא "ולא שבטו"

לא נאמרה אלא על סדר מלאכת המשכן לפרש צורך המנורה וכן משמע ואתה סופך לצות את בני" על כך עכ"ל, ומבואר דבפ' תצוה אי"ז הציווי, ולכא' הוא דלא כנ' ברמב"ם וכנ"ל, ויל"ע.

אמנם מלישנא דקרא דכתיב בהעלתך את הנרת משמע דהכא אי"ז הצווי של הדלקת המנורה, דא"כ הו"ל הכי, דבר וגו' ואמרת וגו' תדליק את הנרות, והשתא דכתיב בהעלתך את הנרות משמע הכי, שכשתדליק הנרות שזה כבר ידוע לך שאתה צריך להדליק הנרות תדאג להדליקם באופן שיאירו הנרות אל מול פני המנורה, אבל לא שכאן זה הצווי על עצם ההדלקה. וכן משמע ברש"י בפ' אמור דכתב שם זו פרשת מצות הנרות, ולא בפ' בהעלותך, אא"כ נימא דפרשת הנרות ופ' המנורה דבר אחד הוא, וצ"ב.

ח' ג'. **ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרתיה כאשר צוה ה' אל משה.** פרש"י וז"ל ויעש כן אהרן להגיד שבחו של אהרן שלא שינה עכ"ל, אולי יתכן לפרש, דאחר שא"ל הקב"ה למשה שיגיד שלך גדולה משלהם כו', היה אהרן יכול אולי לבקש בכל זאת להיות כשאר הנשיאים ולא להיות יותר מהם והיינו שיביא גם הוא הקרבנות שהביאו כל הנשיאים, והיינו מפני שהיה עניו וכנ"ל מקרא ב', ואעפ"כ לא בקש אלא מיד ויעש כן אהרן, וזהו להגיד שבחו של אהרן שלא שינה.

ח' ו'. **קח את הלויים מתוך בני ישראל וטהרת אתם.** הא דכתיב מתוך בני ישראל, אולי י"ל כך, שבמסע הדגלים הלויים היו באמצע וסביבותם מד' רוחות היו שאר השבטים כדלעיל פ' במדבר, וזהו מתוך בני ישראל, ויש לדחות, כי מה שכתוב כאן קח את הלויים וגו' היה בא' בניסן בשנה השנית כדאי' גיטין ס' א', והתחלקות השבטים לדגלים היה רק באייר שאחרי וכמבואר ר"פ במדבר שבא' באייר נמנו ולאחמ"כ נתחלקו לדגלים, וא"כ כשנאמר להם קח את הלויים עדיין היו השבטים מעורבים, ושוב נמצא דכתב באבן עזרא וז"ל קח את הלויים מתוך בני ישראל כי מעורבים היו וכן כל השבטים קודם שיסעו אל הדרך מהר סיני עכ"ל.

ח' ז'. **וכה תעשה להם לטהרם הזה עליהם מי חטאת והעבירו תער על כל בשרם וכבסו בגדיהם וטהרו.** פרש"י וז"ל והעבירו תער מצאתי בדברי ר"מ הדרשן לפי שנתנו כפרה על הבכורות שעבדו ע"א והיא קרויה זבחי מתים והמצורע קרוי מת הזקיקם תגלחת כמצורעים עכ"ל, יל"ה ממ"נ דאם החשיבם כמצורעים ממש א"כ למה לא נאמר בהם כל דיני מצורע ולמה חשיב מצורעים רק לענין התגלחת, ואם לא החשיבם כמצורעים ממש א"כ למה בתגלחת כן נתייבו.

ח' ח'. **ולקחו פר בן בקר ומנחתו סלת בלולה בשמן ופר שני בן בקר תקח לחטאת.** יל"ה אמאי כתיב קודם עולה ואח"כ חטאת והרי הפרשת חטאת קודמת לעולה וכדכתב הרמב"ם (פ"ט מתמידין ומוספין ה"ו) וז"ל וכן בשעת הפרשה מפריש החטאת תחלה ואחר כך העולה עכ"ל. והא דכתיב להלן (מקרא י"ב) האחד חטאת ואת האחד עלה והיינו דהקדים חטאת לעולה היינו כמש"כ הרמב"ם (שם) חטאת קודמת לעולה.

ח' ט'. **והקרבת את הלויים לפני אהל מועד והקהלת את כל עדת בני ישראל.** יש לדקדק דגבי הלויים כתיב "והקרבת" ואילו גבי כל עדת בני" כתיב "והקהלת", ואולי משום שהם רבים צריך הקהל משא"כ הלויים לחוד שאינם רבים ככל עדת בני", ועוד י"ל דגבי הלויים כתיב והקרבת מלשון קרוב ה' לכל קראיו וגו' והיינו מצד מעלתם שהם מתקרבים עתה להקב"ה ביותר.

ח' י'. **והקרבת את הלויים לפני ה' וסמכו בני ישראל את ידיהם על הלויים.** יל"ה למה כתיב הכא שוב והקרבת את הלויים לפני ה' והרי כבר כתיב לעיל (מקרא ט') והקרבת את הלויים, והו"ל הכא רק וסמכו בני ישראל את ידיהם על הלויים.

ח' י"א. והניף אהרן את הלויים תנופה לפני ה' מאת בני ישראל והיו לעבד את עבדת ה'. הא דכתיב מאת בני ישראל, אולי י"ל דהנה לעיל (מקרא י') פרש"י וז"ל והקהלת את כל עדת לפי שהלויים נתונים קרבן כפרה תחתיהם יבואו ויעמדו על קרבנם ויסמכו את ידיהם עליהם עכ"ל (וכן פרש"י לעיל מיניה מקרא ז' ד"ה והעבירו), ונמצא דהלויים זהו הקרבן של ישראל, ולפ"ז יתכן דזהו מאת בני ישראל, והיינו שהקרבן הוא מאת בני ישראל.

ח' י"ב. והלויים יסמכו את ידיהם על ראש הפרים ועשה את האחד חטאת ואת האחד עלה לה' לכפר על הלויים. הנה לעיל כתיב (מקרא ח') ולקחו פר בן בקר ומנחתו סלת בלולה בשמן ופר שני בן בקר תקח לחטאת, ויש לדקדק אמאי רק בקרא דידן אמר הכתוב דהפר הראשון הוא לעולה ולכאורה כבר לעיל (שם) היה צ"ל ולקחו פר בן בקר ראשון לעולה וגו' ופר שני וגו'.

והא דכתיב לכפר על הלויים, אולי י"ל, דהנה לעיל (מקרא ז') כתיב וכה תעשה להם לטהרם הזה עליהם מי חטאת והעבירו תער על כל בשרם וגו' ופרש"י וז"ל והעבירו תער מצאתי בדברי ר"מ הדרשן לפי שנתנו כפרה על הבכורות שעבדו ע"ז והיא קרויה זבחי מתים והמצורע קרוי מת הזקיקם תגלחת כמצורעים עכ"ל, ונמצא דהלויים הוצרכו לכפרה במקום הבכורות, וזהו לכפר על הלויים.

ח' ט"ז. כי נתנים נתנים המה לי מתוך בני ישראל תחת פטרת כל רחם בכור כל מבני ישראל לקחתי אתם לי. ולהלן (מקרא י"ז) כתיב כי לי כל בכור בבני ישראל באדם ובבהמה ביום הכתי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי אתם לי וגו', ויל"ה דהרי זה כבר נאמר לעיל פ' במדבר ג' י"ב-י"ג. עוד צ"ב הפרשי הלשון. והנה אף דהכא מיירי לענין טהרת הלויים ולעיל פ' במדבר איירי לגבי הפרשת הלויים מבני ישראל, מ"מ קשיא למה הכא דמיירי גבי טהרת הלויים צריך לחזור על הפרט למה הקב"ה בחר בלויים.

והא דכתיב להלן (מקרא י"ח) ואקח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל, אין להקשות דמאחר שחזר הכתוב לומר זה, שהרי כ"ז כבר נאמר לעיל פ' במדבר וכן"ל, וא"כ למה לא הוזכרו הכא אותם מאתיים שבעים ושלוש העודפים דכתיב לעיל ג' מ"ו, והיינו דזה ברור דשייך רק לענין הפרשת הלויים מבני ישראל, ופשיטא דלא שייך כלל לגבי טהרת הלויים.

ח' י"ט. ואתנה את הלויים נתנים לאהרן ולבניו מתוך בני ישראל לעבד את עבדת בני ישראל באהל מועד ולכפר על בני ישראל ולא יהיה בבני ישראל נגף בגשת בני ישראל אל הקדש. הא דכתיב לעבד את עבדת בני ישראל, אולי י"ל פ לעבוד את העבודה שהיו בני ישראל צריכים לעבוד והיינו הבכורות שהרי הלויים הם במקום הבכורות. והא דכתיב ולכפר על בני ישראל אולי י"ל כדפרש"י לעיל מקרא ו' שהלויים נתנו לכפרה על הבכורות.

ח' כ'. ויעש משה ואהרן וכל עדת בני ישראל ללויים ככל אשר צוה ה' את משה ללויים כן עשו להם בני ישראל. פרש"י וז"ל ויעש משה ואהרן וכל עדת וגו' משה העמידן ואהרן הניפן וישראל סמכו את ידיהם עכ"ל, ובאבן עזרא כתב וז"ל ויעש משה ואהרן משה בצווי ואהרן שהניפם וישראל שסמכו עליהם עכ"ל, והרשב"ם (לעיל מקרא י"ג) כתב וז"ל והנפת אתם וגו' אהרן הניפם תחילה ואח"כ משה עכ"ל, ולכו"ע אהרן הניף, אלא דפליגי מה עשה משה, דלאב"ע משה רק היה מצוה, ולרש"י משה העמידן ולא הניפן, ולהרשב"ם אף משה הניפם, וכהרשב"ם כן מבוי' מלשון המדרש (תנחומא קרח ג') ולא עוד אלא נטלוני בידי ורגלי והיו מניפין אותי ואומרים לי הרי אתה טהור כו' יעו"ש ל' רבים, ויל"ע אם משה ואהרן ג"כ עשו כל מה שנצטוו לעשות ללויים, שהרי גם הם לויים, ועיין סנהדרין ק"י א' דאף משה רבינו העביר תער.

ח' כ"א. ויתחטאו הלויים ויכבסו בגדיהם ויניף אהרן אתם תנופה לפני ה' ויכפר עליהם אהרן לטהרם. ולעיל

(מקרא ז') כתיב וכה תעשה להם לטהרם הזה עליהם מי חטאת והעבירו תער על כל בשרם וכבסו בגדיהם והטהרו, ונמצא דהא דכתיב הכא ויתחטאו זהו דכתיב התם הזה עליהם מי חטאת וגו' והטהרו (עיין תרגום יונתן ב"ע ע"ש), והא דכתיב הכא ויכבסו בגדיהם זהו דכתיב התם וכבסו בגדיהם, ועוד כתיב (מקרא י"א) והניף אהרן את הלויים תנופה לפני ה' וגו' וזהו הכא ויניף אהרן אתם תנופה לפני ה', וסמיכה דכתיב (מקרא י') וסמכו בני ישראל את ידיהם על הלויים זהו דכתיב (מקרא כ') ויעש וגו' וכל עדת בני ישראל וגו', אמנם לא הוזכר הכא בקרא דידן מה שהעבירו תער כדכתיב (מקרא ז') והעבירו תער על כל בשרם, וצ"ב אמאי.

י"ה למה כתיב הכא ויניף אהרן וגו' והרי כבר כתיב לעיל (מקרא כ') ויעש משה ואהרן וגו' ככל אשר צוה ה' וגו', ושמא אתא למימר דלא תימא דגם משה הניף, וזה ניחא לרש"י והאב"ע לעיל מקרא כ' אבל אי"ז למש"כ הרשב"ם לעיל מקרא י"ג דגם משה הניף ועיין מש"כ בזה לעיל מקרא כ', והנה אף דלא הוזכר בקרא דמשה רבינו גם העביר תער מ"מ מצינו בגמ' (סנהדרין ק"י א') דאף משה רבינו העביר תער, ועמש"כ לעיל שם.

ח' כ"ב. ואחרי כן באו הלויים לעבד את עבדתם באהל מועד לפני אהרן ולפני בניו כאשר צוה ה' את משה על הלויים כן עשו להם. פרש"י וז"ל כאשר צוה ה' וגו' כן עשו להגיד שבח העושין והנעשה בהן שאחד מהם לא עכב עכ"ל, וכתב בשפ"ח אות ה' וז"ל דאל"כ למה לי כן עשו להם הא כבר נאמר לעיל (מקרא כ') ויעש משה וגו' כו' עכ"ל, והנה שבח העושין היינו בני והנעשה בהן היינו הלויים, והשבח דבני בזה י"ל דאף שכל זה נעשה ללויים במקום שיעשה כן לבכורות עכ"ז אף אחד מבני לא עכב.

והנה יתכן דשבח העושין והיינו בני וכנ"ל זהו דכתיב במקרא כ' כן עשו להם בני ישראל, ושבח הנעשה בהן והיינו הלויים זהו דכתיב הכא כן עשו להם והיינו בלי שעכבו.

ח' כ"ה. ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבדה ולא יעבד עוד. פרש"י וז"ל ולא יעבד עוד עבודת משא בכתף אבל חוזר הוא לנעילת שערים ולשיר ולטעון עגלות וזהו ושרת את אחיו עם אחוהי כתרגומו עכ"ל, הנה רק בני קהת נצטוו על המשא בכתף כדלעיל פ' במדבר, וא"כ נמצא דפרשה זו נאמרה רק לבני קהת. ועיין רמב"ן.

ח' כ"ו. ושרת את אחיו באהל מועד לשמור משמרת ועבדה לא יעבד ככה תעשה ללויים במשמרתם. הא דכתיב ככה תעשה ללויים במשמרתם, אפשר לפרש ע"ד הרמז, דהנה לעיל (מקרא כ"ד) כתיב זאת אשר ללויים מבן חמש ועשרים שנה ומעלה יבוא לצבא צבא בעבדת אהל מועד ופרש"י וז"ל מבן חמש ועשרים ובמקום אחר הוא אומר מבן שלשים שנה הא כיצד מבן כ"ה בא ללמוד הלכות עבודה ולומד חמש שנים ובן שלשים שנה עובד כו' עכ"ל, ולהלן מיניה (מקרא כ"ה) כתיב ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבדה ולא יעבד עוד ופרש"י וז"ל ולא יעבד עוד עבודת משא בכתף אבל חוזר הוא לנעילת שערים לשיר ולטעון עגלות וזהו ושרת את אחיו עם אחוהי כתרגומו עכ"ל, נמצא שהיה עובד עבודת משא בכתף רק עשרים שנה שהרי חמש שנים קודם היה לומד הלכות העבודה, וזהו "ככה" תעשה וגו', והיינו כמו כ"ה שנים, כלומר ה' שנים לימוד הלכות העבודה וכל שנים העבודה עצמה.

והא דפרש"י אהא דכתיב ומבן חמשים שנה וגו' דעבודת משא בכתף אינו עובד אבל חוזר הוא לנעילת שערים לשיר ולטעון עגלות כו', לכאורה צ"ב מהא דארז"ל (מדרש שמואל פ"ב, וכו' בירושלמי ברכות ל"א א' ותענית י"ח א') מחלפה שיטתיה כו' חנה ע"י שהרבתה בתפלה קצרה ימיו של שמואל שאמרה וישב שם עד עולם אין עולמן של לויים אלא חמשים שנה ה"ד ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה וגו' והא אינון חמשים ותרתין אמר רבה בר אבין שתיים שגמלתו ע"כ, ומבואר דהלוי אינו חוזר כלל לעבודה, דאל"כ אמאי נפטר שמואל, והרי עולמן של לויים עדיין ממשיך

לנעילת שערים וכו' כדפרש"י, וצ"ל דמ"מ עיקר העבודה היינו עבודת משא, וצ"ב.

ושוב נמצא דכתב בחידושי מרן רי"ז הלוי (עה"ת) וז"ל ישוב מצבא העבדה ולא יעבד עוד י"ל דנאמרו בזה שני דברים חדא דמבן חמשים שנה ואילך נפסלין לעבודה למשא בכתף, ולדעת הרמב"ן גם לשיר, וזהו ולא יעבד עוד, דנפסלין בשנים, ושנית דגם לעבודת בני גרשון ובני מררי דאין זה פסול שנים, אבל מ"מ הלא לא נמנו רק מבן שלשים ועד בן חמשים והם הם צבא העבודה, שנתמנו בקביעות איש איש על עבודתו ועל משא, אבל מבן חמשים שנה ואילך ישוב מצבא העבודה, דאף דכשרין הם אבל אינם בכלל צבא העבודה, וזהו דמסיים הכתוב ושרת את אחיו, עם אחיו, דהוא בעצמו אינו מצבא העבודה, דלא נמנו בצבע העבודה רק מבן שלשים עד בן חמשים ודוק עכ"ל, ולפי"ז י"ל דמה שאמרו דעולמן של לויים הם רק חמשים שנה הוא מפני דאח"כ אף שהם כשרים מ"מ אינם בכלל צבא העבודה, ועולמן של לויים היינו שהם בכלל צבא העבודה דוקא, אבל זה דוחק דהא אינם בכלל צבא העבודה מעת שנולדים אלא רק מבן כ"ה, וא"כ היה צ"ל דעולמן של לויים כ"ה שנה (והשתא דאמר' דעולמן של לויים חמשים שנה א"כ היה צריך שמואל לחיות ע"ה שנה), וצ"ב.

ט' ו'. **ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא.** יש לדקדק דלכאורה הו"ל ויהיו אנשים טמאים לנפש אדם ולמה הוצרך להאריך ולומר ויהי אנשים אשר היו טמאים וגו'.

י"ל מה הוצרך הכתוב לומר שקרבו לפני משה ולפני אהרן "ביום ההוא", וי"ל דהנה לעיל (מקרא ה') כתיב ויעשו את הפסח בראשון בארבעה עשר יום לחדש בין הערבים במדבר סיני ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו בני ישראל, ומשמע שכל בני מלבד האנשים שהיו טמאים לנפש אדם כבר הקריבו את הפסח בבין הערבים ורק אח"כ האנשים הטמאים לנפש אדם באו לפני משה ואהרן, ולכאורה היתכן, שהרי כיון שהקריבו בבין הערבים איך נשאר להם

עוד זמן לדון מה הם יעשו דמסתמא כבר עבר בין הערבים עד שנתברר להם דינים שלהם, ואפשר דזה מה שבא הכתוב לומר ביום ההוא והיינו שבאמת האנשים הטמאים לנפש אדם לא באו רק אחר שכולם כבר הקריבו את הפסח וכדלעיל דאז יקשה איך נשאר להם זמן עוד להקריב בין הערבים אם היו צריכים להקריב, אלא הם באו למשה ואהרן ביום ההוא דהיינו ביום ארבעה עשר ובודאי לפני בין הערבים, ויש להוסיף עוד דהא אהרן הקריב קרבנות וא"כ איך היו יכולים לילך אצל אהרן וע"כ שכבר גמר להקריב הקרבנות.

והעירוני להביא ראיה לתירוצינו זה, מדתנן (פסחים נ"ח א') חל ערב פסח להיות בערב שבת נשחט בשש ומחצה וקרב בשבע ומחצה והפסח אחריו ופרש"י וז"ל חל ער"פ בע"ש בעינן לאקדומי טפי משום דבעי לשחוט פסח אחריו ולצלוחו מבעו"י עכ"ל, ועיין פי' הרע"ב במשניות, וכתב במשך חכמה עה"ת בקרא דידן דהיו אז במדבר רק ג' כהנים שעשו את הפסח לכל ישראל והביא שם שבאותה שנה שהקריבו את הפסח היה אז ער"פ שחל בער"ש, וא"כ נמצא שהזמן שהקריבו את הפסח היה זמן קצר מאד, ושוב לא נמצא למימר שהם הגיעו רק אחר שהקריבו כל ישראל את הפסח.

ועוד י"ל דבא הכתוב לומר דבאמת הספיקו כולם להקריב קרבן פסח ועדין נשאר זמן לאנשים הטמאים לנפש אדם לדון אם יכולים להקריב עוד בבין הערבים ומעלתן של ישראל שזריזין הן בעשיית המצות בא הכתוב לומר, ועיין פסחים ו' ב' תוד"ה שנאמר.

איתא בתרגום יונתן ב"ע דביום ההוא הראשון היינו ביום ההוא שהיה יום השביעי לטומאתן ע"כ יעו"ש, והנה אמרי' (סוכה כ"ה א') ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם וגו' אותם אנשים מי היו נושאי ארונו של יוסף היו דברי רבי יוסי הגלילי ר"ע אומר מישאל ואלצפן היו שהיו עוסקין בנדב ואביהוא ר' יצחק אומר אם נושאי ארונו של יוסף היו כבר היו יכולין ליטהר אלא עוסקין במת מצוה היו שחל שביעי שלהן להיות בערב פסח שנאמר ולא יכלו לעשות הפסח

ביום ההוא ביום ההוא אין יכולין לעשות הא למחר יכולין לעשות כו' ע"כ יעו"ש, (וכדברי התנאים הקדושים הכא כן אמרו רז"ל בתנחומא שלח ד' דאנשים פירוש צדיקים יעו"ש) ופרש"י דברי ר' יצחק שאין זה יכולים להיות נושאי ארונו של יוסף שעשרה חודשים ויותר כבר לא נשאוהו, וכן שאין זה יכולים להיות מישאל ואלצפן שמר"ח ניסן ועד פסח היו יכולין ליטור יעו"ש, ולכאורה נמצינו למדין, דהתרגום ר"י ב"ע תרגם כדעת רבי יצחק שלומד מדכתיב ביום ההוא שהיה יום השביעי לטומאתו.

ועיין שם תוד"ה מישאל דהקשו למ"ד (סנהדרין נ"ב א') דנדב ואביהוא נשרפו ממש א"כ איך נטמאו מישאל ואלצפן ותימצו דמ"מ שלדן היה קיים דבהאי גונא נמי טמאים כדאמר' נדה כ"ז ב' עכ"ד התוס', ולכאורה התיורץ מוכרח דאל"כ מה היה להם להוציא (כדכתיב פ' שמיני י' ד') אם לא עכ"פ השלדות, אך צ"ב אמאי לא תירצו התוס' דשמא רבי עקיבא ורבי יצחק לא ס"ל כהאי מ"ד, ומרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ענה במכתב בזה"ל א"כ הו"ל למיחשביה נמי בההיא פלוגתא ע"כ.

י"ל"ה לר"ע (בסוכה שם) דאותם אנשים טמאים היו מישאל ואלצפן שהיו עוסקין בנדב ואביהוא, אמאי לא נטהרו עם כל הלויים שנטהרו כדלעיל פ"ח, ואת"ל דשם היה צווי מיוחד דוקא לאלו הלויים שנטמאו בטמא מת כשהרגו את עובדי העגל (כמש"כ הכא הרבינו בחיי דטהרת הלויים היתה לאלו הלויים שהרגו את עובדי העגל בפ' כי תשא), ונימא דמישאל ואלצפן לא הרגו, זה לכאורה אינו, דהא משה רבינו שלא הרג את עובדי העגל כדמשמע בפ' כי תשא ל"ב כ"ח, לכאורה ג"כ היה טמא מת שהרי לקח בעצמו את ארונו של יוסף כדכתיב בפ' בשלח ויקח משה את עצמות יוסף וגו') (כשהיו ישראל עסוקים בביזת הים כדאי' בגמ' סוטה י"ג א'), ואעפ"כ לא מצינו שהיה טמא (מת) כאותם אנשים טמאים שלא יכלו לעשות הפסח, ועל כרחך שהוא ג"כ נטהר עם כל הלויים וכ"מ בגמ' סנהדרין ק"י א' ועוד דג"ז ליה למזייכו כו', וא"כ לכאורה מאי שנא מישאל ואלצפן מכל הלויים ונימא דאף הם מישאל ואלצפן נטהרו, וא"כ מאי קאמר דהאנשים הטמאים

היינו מישאל ואלצפן והרי הם כבר נטהרו עם כל הלויים בפ' טהרת הלויים לעיל פ"ח.

והנה כ"ז קשה דוקא לרש"י לעיל פ' במדבר (ז' א') שפרשת הלויים נאמרה א' בניסן וכדאמר' בגמ' גיטין (ס' א') ושטהרת הלויים הי' בג' ז' ניסן יעו"ש, וגם מישאל ואלצפן נטמאו באותו היום שנאמרה פרשת טהרת הלויים שהרי היה יום השמיני למילואים שהיה בר"ח ניסן והספיקו ליטור בג' ז' ניסן, אבל להרמב"ן שטהרת הלויים היתה בחודש אייר שאח"כ (וכיבואר להלן) לא קשיא, והיינו משום שפרשת קרבן פסח היה בניסן קודם שנטהרו הלויים באייר.

ומש"כ דלהרמב"ן טהרת הלויים היתה באייר, כן מבואר ממה שכתב הרמב"ן לעיל (ח' ה') ז"ל אחר שנמנו הבכורות והלויים ונצטוו הלויים בעבודתם ובמשמרתם ונתן להם העגלות השלים מצות הכהנים במנורה ובא לצוות במצות הלויים שיתחילו לעבוד והוצרך לטהר אותם ולכפר עליהם וזהו טעם הסמך הפרשה הזו בכאן עכ"ל, והנה כיון שהתחילו לימנות בא' באייר כדלעיל ריש פ' במדבר, וכיון שנסעו בראשונה בכל באייר שאח"כ כדלהלן י' י"א, א"כ ע"כ שטהרת הלויים היתה באייר.

והנה ארז"ל (תנחומא קרח ג') בשעה שא"ל הקב"ה למשה קח את הלויים וטהרת אותם וכה תעשה להם לטהרם וגו' והעבירו תער על כל בשרם מיד עשה משה כן לקרח התחיל (קרח) לחזר על כל ישראל לא היו מכירין אותו אמרו לו מי עשה כך אמר להם משה עשה בי כך ולא עוד אלא נטלוני בידי ורגלי והיו מניפין אותי ואומרים לי הרי אתה טהור והביא את אהרן אחיו וקשטו ככלה והושיבו באוהל מועד מיד התחילו שונאי משה להתגרות בו כו' ע"כ יעו"ש, וכ"מ בסנהדרין ק"י א' ועוד דג"ז ליה למזייכו כו', וי"ל דהרי פרשת טהרת הלויים היתה בא' בניסן כדאיתא בגיטין ס' א' וכנ"ל ומחלוקתו דקרח היתה רק אחר פרשת המרגלים וכדפרש"י להלן פ' קרח (ט"ז ד') ז"ל ויפל על פניו מפני המחלוקת שכבר זה בידם סרחון רביעי חטאו בעגל ויחל משה (שמות ל"ב י"א) במתאוננים ויתפלל משה (לעיל י"א ב') במרגלים ויאמר משה אל ה' ושמעו מצרים (לעיל י"ד י"ג) במחלוקתו של קרח נתרשלו ידיו משל כו' עכ"ל, והמרגלים

היה אחרי פרשת הלויים שנאמרה בא' בניסן, שהרי המרגלים היה אחר המתאוננים כדפרש"י, והמתאוננים היה אחר כ' באייר, שהרי המתאוננים היה בקברות התאווה (שלקברות התאווה הגיעו מהר סיני), ומקברות התאווה נסעו לחצרות כדכתיב פרק י"א ל"ד- ל"ה, ובחצרות היה המעשה עם מרים, והמרגלים היה אחר המעשה עם מרים כדפרש"י ר"פ שלח למה נסמכה פ' המרגלים לפ' מרים לפי שלקתה על עסקי דיבה שדברה באחיה ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר יעו"ש, ונמצא דמחלוקתו של קרח היה זמן רב מאד אחר טהרת הלויים, וא"כ קשה לדברי המדרש שהיתכן לומר דמשעה שא"ל הקב"ה למשה קח את הלויים כו' אז התחיל קרח את מחלוקתו, שהרי היו ב' הדברים בב' זמנים שונים לגמרי, ואין מסתבר לומר שאז התחיל מחלוקתו ונמשך עד אחר המרגלים, דלא מסתבר לומר שבתוך זמן זה שהיה במחלוקת על משה רבינו היה מנושאי הארון שהרי ארז"ל (תנחומא שם ב') דקרח מטועני הארון היה, וביותר לא יתכן כלל שאז התחיל המחלוקת ונמשך עד אחר המרגלים כיון דכתיב גבי קרח (קרח ט"ז ה') בקר וידע ה' וגו' ומבואר דמיד שהתחיל המחלוקת כבר מת. ועוד יל"ה לדברי המדרש מתי הספיק קרח להיות מנושאי הארון והרי בכ' באייר כבר נסעו ולדברי המדרש צריך להיות שעד כ' באייר קרח כבר מת, דכיון שהתחיל מחלוקתו בניסן וכתוב (קרח שם) בקר וידע ה' וגו' א"כ נמצא שמיד בניסן כבר מת, וא"כ מתי הספיק להיות מנושאי הארון.

והשתא בשלמא להרמב"ן שהלויים נטהרו רק באייר (ולא בניסן כרש"י), י"ל קצת [מה דהקשינו על דברי המדרש שמיד שנצטווה משה על טהרת הלויים עשה כן לקרח והתחיל אז מחלוקתו על קרח והקשינו דפ' טהרת הלויים ה' בא' בניסן ומחלוקתו דקרח היה רק אחר פ' המרגלים] שנטהרו סמוך לכ' אייר (קודם שנסעו מסע ראשון) ואז התחיל קרח מחלוקתו ונמשך עד אחר המרגלים, אבל לרש"י שהלויים נטהרו בתחילת ניסן יותר קשה לומר כן שהיה זמן המחלוקת זמן כה רב, וא"כ לכאורה נמצא (קצת) סמך לדברי הרמב"ן מהמדרש.

ואין לומר דלהרמב"ן מניית הלויים ומנוי תפקידם נמשך עד אחר כ' באייר (שאז נסעו בראשונה) ורק אז התחיל פ' טהרת הלויים וא"כ היה נמצא שגילוחו של קרח היה סמוך יותר כבר לפ' מחלוקתו, ובזה היה ניחא יותר דברי המדרש בשעה כו' התחיל כו', ואין לומר כן, חדא דהא כל מנייתם וחלוקת תפקידם וטהרתם דהלויים היה כדי שיוכלו לישא המשכן וכליו במסעות, וא"כ על כרחך שאף קרח היה מקורח עד כ' אייר שאז נסעו בראשונה, ועוד דהנה שוב נמצא דכתב הרמב"ן בהדיא דגמרו מנייתם כשעדיין היו במדבר סיני (והיינו קודם שנסעו בראשונה) וז"ל הרמב"ן (לעיל במדבר א' י"ח) ואת כל העדה הקהילו באחד לחדש השני יזכיר זריזות משה רבינו במצות השם כי ביום הדיבור לקח את הנשיאים והקהיל כל העדה לפקוד אותם אבל לא נשלם המנין ביום אחד ולכך חזר ואמר ויפקדם במדבר סיני להודיע שהיה במקום ההוא המנין לא ביום ההוא עכ"ל, וא"כ ודאי גמרו המנייה עד כ' אייר, ובאמת כבר היו טהורים כמש"כ בהוכחה הראשונה.

ומאחר שנתבאר דלהרמב"ן (ולהמדרש כמש"כ סוף פיסקא והשתא) עצם טהרת הלויים ה' באייר, א"כ י"ל מה דהקשינו בתחילת הדיבור לרש"י דהלויים נטהרו בג' וז' ניסן א"כ למה לא נטהרו עמם מישאל ואלצפן לר"ע בסוכה כ"ה דהטמאים שלא יכלו לעשות הפסח היו מישאל ואלצפן, ומעתה י"ל דר"ע ס"ל כנתבאר ברמב"ן (והמדרש וכו') דטהרת הלויים ה' באייר (ולא בניסן כדאי' ברש"י), ולפי"ז באמת מה דאי' בגיטין שפ' הלויים נאמרה בא' בניסן ומה דפרש"י בבמדבר דהזאה ה' בג' וז' ניסן אינו לר"ע.

ומה דהקשינו מהמדרש תנחומא (לעיל פיסקא והנה ארז"ל) כתב מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בתשובה בזה"ל הלשון מיד אין הכונה תכ"ד ע"כ, ועיין בספר הצדיק ר' שלמה (עמ' נ"ו) משמיה דהגאון ר' ירוחם ממיר צ"ל דמיד שבחז"ל היינו מיד ממש יעו"ש.

ובעצם דברי הרמב"ן שטהרת הלויים היתה באייר, יל"ה א"כ איך הלויים שהרגו את עובדי העגל (שהריגה זו ה' שנה קודם פ'

ליטהר מטומאת מת אחרת היינו שנטמאו ממתים שנפטרו עד א' אייר.

ושוב נמצא דמה שכתבנו בתחילה להקשות גבי מישאל ואלצפן, כבר הקשה כן בחזון איש (או"ח קכ"ה ח') והניח בצ"ע (וכן הוא בס' חידושי הגרי"ז עה"ת פ' בהעלותך יעו"ש), ועוד נמצא מבואר בדברי החזו"א שם דלהרמב"ן (ואף לרש"י) היו צריכים הלויים ליטהר לא משום הריגת עובדי העגל, כיון שזה הי' טומאה שקדמה לאמירת פרשת טומאת מת, אלא היו צריכים ליטהר מפני טומאת מת אחרת.

והנה לדברי החזו"א נמצא דמה דאקשינן איך הלויים שהרגו בעגל יכלו לעשות הפסח, קושיא מעיקרא ליתא, כי היה זה טומאה שלא היו צריכים ע"ז טהרה כלל, ומה שמשה רבינו העביר תער (סנהדרין ק"א), שהרי הטומאה שנטמא ממה שנשא את ארונו של יוסף (אי נימא דמשום טומאה זו ג"כ העביר תער דלכאורה לא מצינו טומאה אחרת שנטמא כדי שיצטרך מפניה גם הוא ליטהר, אא"כ נימא דאף משה רבינו הרג בעגל וזה לא מ' כן בפרשה שם) היה קודם שנאמרה הפרשה, כבר כתב החזו"א שם דלכל הלויים ואף הטהורים שבהם היה מצות טהרה משום מצות חנוכה יעו"ש.

אמרינן (גיטין ס' א') דאמר רבי לוי שמנה פרשיות נאמרו ביום שהוקם בו המשכן אלו הן פרשת כהנים ופרשת לויים ופרשת טמאים ופרשת שילוח טמאים ופרשת אחרי מות ופרשת שתויי יין ופרשת נרות ופרשת פרה אדומה, וצ"ב למה פרשת פרה אדומה קתני בסוף, דלכאורה הו"ל קודם פרשת הלויים כי טהרה זו נעשתה ע"י פרה, ואיך ידעו מה היא הטהרה קודם שישמעו פרשת פרה.

והנה פרש"י שם וז"ל פרשת לויים הוצרכה לבו ביום שנזקקו לשיר עכ"ל, ויל"ה איך הותרו כבר לשיר והרי לא הזו עליהם שהרי ההזאה היתה בג' ז' ניסן כדפרש"י לעיל פ' במדבר ז' א', ושריפת הפרה הי' בב' בניסן כדפרש"י שם ס' ב' ד"ה ופרשת פרה אדומה, ומרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ענה במכתב בזה"ל יפה שאל וצ"ע ע"כ (ובמכתב קודם לן כתב על הימים שאחר הזאה

טהרת הלויים והיינו אחר שבירת הלוחות בי"ז תמוז) יכלו לעשות הפסח ביום ההוא (וכן משה רבינו שהיה טמא מת שהרי נטל ארונו דיוסף כדאי' בסוטה איך היה יכול לעשות הפסח ביום ההוא), ואת"ל שבאמת גם הם לא יכלו, זה לא יתכן, דהא בגמ' (סוכה כ"ה) שאלו מי היו אותן שאל יכלו לעשות הפסח ואמרי' שם ג' דעות או שהיו נושאי ארונו של יוסף או מישאל ואלצפן שהוציאו את נדב ואביהוא או טמאים שנטמאו במת מצוה, ומהא דל"א שהיו הטמאים הלויים שהרגו את עובדי העגל א"כ ש"מ דכלל הלויים יכלו לעשות הפסח ביום ההוא, ואיך יכלו והרי עדין לא נטהרו, כי טהרת הלויים (להרמב"ן) היה רק באייר שאח"כ.

והנה כ"ז קשה דוקא להרמב"ן וכנ"ל, אבל לרש"י דפירש בבמדבר כהמבואר בגיטין ס' א' שההזאה היתה בג' ז' ניסן לא קשיא והיינו כיון דשפיר י"ל שכבר נטהרו בצווי של הזאת ג' ז' ניסן, אבל להרמב"ן קשה. וי"ל דמה דאמרי' בגיטין שם שפרשת פרה נאמרה בא' בניסן, אף הרמב"ן מודה לזה, ומה דמצינו דהרמב"ן (והמדרש וכנ"ל) לא ס"ל כהגמ' בגיטין, היינו דוקא לענין מתי נ' פרשת טהרת הלויים בלבד, לפי"ז שפיר י"ל דהלויים שהרגו את עובדי העגל נטהרו בג' ז' ניסן להרמב"ן.

אמנם עדיין תקשי דא"כ למה היו צריכים לפרשת טהרת הלויים באייר (להרמב"ן וכנ"ל) והרי כבר נטהרו כל הלויים בג' ז' ניסן אחר שנ' פרשת פרה בא' בניסן, ואת"ל שהוצרכו לזה משום טומאת מת אחרת, זה אינו דהא כתב הרבינו בחיי דפרשת טהרת הלויים הוצרכה מפני הריגת עובדי העגל וז"ל (להלן מקרא ז') וכה תעשה להם לטהרם הזה עליהם מי חטאת של אפר פרה והיה זה מפני טמאי מתים שבהם שהרגו בעושי העגל שנאמר והרגו איש את אחיו ואיש את רעהו עכ"ל, ועל כרחינו צ"ל דהרמב"ן לא ס"ל בזה כהרבינו בחיי אלא ס"ל שהיו צריכים הלויים לטהרה משום טומאת מת אחרת, אבל מ"מ עדיין תקשי למה מישאל ואלצפן לא נטהרו בניסן.

ועי' רמב"ן לעיל פ' במדבר (ב' ד') שלא היו מתים מא' אייר עד כ' אייר, ולפי"ז מה שכתבנו דלהרמב"ן צ"ל שהיו צריכים הלויים

הראשונה בזה"ל אולי הזאה א' כבר התירה להם ליכנס למשכן כי לא היו טמאים ע"כ).

ט' ז'. ויאמרו האנשים ההמה אליו אנחנו טמאים לנפש אדם למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במעדו בתוך בני ישראל. פרש"י וז"ל למה נגרע כו' וראויה היתה פרשה זו ליאמר על ידי משה כשאר כל התורה כולה אלא שזכו אלו שתאמר על ידיהן שמגלגלין זכות על ידי זכאי עכ"ל, יש לדקדק בלשון כשאר כל התורה כולה, דהא מצינו גבי פ' בנות צלפחד דג"כ נאמרה ע"י בנות צלפחד ולא ע"י משה כדפרש"י להלן פ' פנחס כ"ז ה'.

ומש"כ רש"י שמגלגלין זכות ע"י זכאי, י"ל הזכות שהיו נושאי ארונו של יוסף או הזכות שהוציאו את נדב ואביהוא או הזכות שעסקו במת מצוה כדאיתא בסוכה כ"ה ב' (אך קצת צ"ב דאף משה רבינו היה זכאי).

הנה לעיל (מקרא ו') כתיב ויקרבו לפני משה ולפני אהרן וגו' ויל"ה דא"כ הכא הו"ל ויאמרו האנשים ההמה אליהם ל' רבים ולמה כתיב אליו ל' יחיד, ושמא י"ל דכל מה ששאלו את אהרן היינו משום דחולקין כבוד לתלמיד במקום הרב ולכבד את אהרן נתכוונו ולא שיענה להם על שאלתם וכדאי' בגמ' (ב"ב קי"ט ב') ולכן כתיב אליו כי עיקר שאלתם היתה למשה דוקא.

יש לדקדק מהו במעדו וכי ס"ד שלא במעדו, ואין ליישב שידעו שיש אפשרות להקריב גם שלא במעדו ולכך אמרו במעדו, שהרי אפילו משה רבינו לא ידע עדיין מפסח שני, וצ"ב.

ט' י"ח. על פי ה' יסעו בני ישראל ועל פי ה' יחנו כל ימי אשר ישכן הענן על המשכן יחנו. פרש"י וז"ל על פי ה' יסעו שנינו במלאכת המשכן כיון שהיו ישראל נוסעים היה עמוד הענן מתקפל ונמשך ע"ג בני יהודה כמין קורה תקעו והריעו ותקעו ולא היה מהלך עד שמשה אומר קומה ה' ונסע דגל מחנה יהודה זו בספרי, ועל פי ה' יחנו כיון שהיו ישראל חונים עמוד הענן היה מתמר ועולה ונמשך ע"ג בני יהודה כמין סוכה ולא היה נפרש עד שמשה אומר שובה ה' רבבות אלפי ישראל הוי אומר על פי ה'.

וביד משה עכ"ל, קצת צ"ב הלשון כיון שהיו ישראל נוסעים היה עמוד הענן מתקפל כו' כיון שהיו ישראל חונים עמוד הענן היה מתמר ועולה, כי במקרא י"ז כתיב לכאורה בהיפוך, דכתיב ולפי העלות הענן מעל האהל ואחרי כן יסעו בני ישראל ובמקום אשר ישכן שם הענן שם יחנו בני ישראל, והיינו שהענן היה אות לבנ"י מתי לחנות ומתי לנסוע, ולא שבנ"י היה אות לענן מתי לעלות ומתי לירד. ושוב נמצא בברייא דמלאכת המשכן (פי"ג) כיון שהיו ישראל נוסעין ה' עמוד הענן "מקופל" ונמשך ע"ג בני יהודה כמין קורה כו'.

יש לדקדק למה לא כתיב ועל פי ה' יחנו "בני ישראל" וכמו דכתיב בתחילה על פי ה' יסעו בני ישראל וכן כמו דכתיב לעיל (מקרא י"ז) ולפי וגו' יסעו בני ישראל וגו' יחנו בני ישראל.

י' ב'. עשה לך שתי חצוצרות כסף מקשה תעשה אתם והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות. פרש"י וז"ל עשה לך אתה עושה ומשתמש בהם ולא אחר עכ"ל, יל"ה מדכתיב להלן (מקרא ח') ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצצרת וגו', ואולי י"ל דמש"כ רש"י ולא אחר ה"ז קאי רק על מש"כ אתה עושה והיינו אתה עושה ולא אחר אבל לענין להשתמש בהם באמת לא רק משה תקע אלא גם הכהנים יתקעו, ועוד י"ל דמש"כ רש"י ומשתמש בהם אין הכונה שמשה יתקע בעצמו אלא הכונה כמש"כ בבעה"ט וז"ל שלא היו אלא בידו (של משה) שבחיו נגנזו עכ"ל, וכן פרש"י דברים ל"א כ"ח וזהו מבמדבר ט"ו ט"ו.

י' י"א. ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש נעלה הענן מעל משכן העדת. והיינו ז' ימים מפסח שני.

י' י"ג. ויסעו בראשונה על פי ה' ביד משה. כתיב לעיל (ט' י"ח) על פי ה' יסעו בני ישראל ועל פי יחנו וגו', ופרש"י וז"ל ועל פי ה' יחנו כיון שהיו ישראל חונים עמוד הענן מתמר ועולה ונמשך ע"ג בני יהודה כמין סוכה ולא היה נפרש עד שמשה אומר שובה ה' רבבות אלפי ישראל.

הוי אומר על פי ה' וביד משה עכ"ל, ולעיל (מקרא ב') דכתיב והיו לך למקרא העדה למסע את המחנות פרש"י וז"ל ולמסע את המחנות בשעת סלוק מסעות תתקעו בהם לסימן נמצאת אתה אומר ע"פ שלשה היו נוסעים ע"פ הקב"ה וע"פ משה וע"פ חצוצרות עכ"ל, והנה לכאורה לפי"ז היה הכתוב צ"ל הכא ע"פ ה' וביד משה וע"פ חצוצרות, וי"ל דהנה כתב באוה"ח הק' (לעיל מקרא ב') וז"ל עשה לך וגו' צריך לדעת למה הוצרך לחצוצרות למסע המחנות הלא עיני כל ישראל על הענן וכשיראוהו נוסע נוסעים, ואולי כי לצד שלא היו נוסעים יחד אלא יקדים דגל יהודה ואחריו בני גרשון נושאי המשכן ואחריו דגל ראובן וכו' לזה היה צריך לחצוצרות כדי שכל אחד ידע הזמן בדיוק שיסע בו בזה אחר זה כו' עכ"ל, וכן מבואר בברייתא דמלאכת המשכן יעו"ש, ולפי"ז י"ל דאינו דומה ע"פ ה' וביד משה לע"פ חצוצרות והיינו דע"פ ה' וביד משה זהו שנסעו ממש ע"פ ה' וביד משה אבל החצוצרות היו רק כדי שלא יסעו בערבוביא וכנ"ל.

הלויים בתוך המחנות כאשר יחנו כן יסעו איש על ידו לדגליהם ופרש"י וז"ל ונסע אהל מועד לאחר שני דגלים עכ"ל, והיינו דדוקא היכן שבני קהת היו שם זה אהל מועד, כי רק בני קהת היו אחר שני דגלים ומשא"כ בני גרשון ומררי היו אחר דגל ראשון וכמבואר כל זה מפרש"י הנ"ל, ולפי"ז נמצא דבני גרשון ומררי לא הוזכרו כלל בבמדבר שם, וי"ל דחשיב שגם בני גרשון ומררי הוזכרו שם, כי על כרחך בעת שחנו חזרו בני גרשון ומררי למחנה לויא היכן שהיו בני קהת דאלת"ה איך היו פורקין את המשכן בעת שנעלה הענן והרי לא היו שם אע"כ שחזרו למחנה לויא אצל בני קהת וא"כ שפיר י"ל דנכללו ג"כ במקרא דכתיב בבמדבר שם ונסע אהל מועד וגו', ויש לדחות כי במקרא כתיב ונסע וגו' והרי בשעה שנסעו נתבאר למעלה דבני גרשון ומררי לא נסעו יחד עם בני קהת, ועוד דהא כתיב כאשר יחנו כן יסעו וזה לא שייך גבי גרשון ומררי אלא רק גבי בני קהת. ועיין אבן עזרא. (ועיין בענין הנ"ל בברייתא דמלאכת המשכן פי"ג).

י' י"ז. **והורד המשכן ונסעו בני גרשון ובני מררי נושאי המשכן.** ולהלן (מקרא כ"א) כתיב ונסעו הקהתים נושאי המקדש והקימו את המשכן עד באם, ופרש"י הכא וז"ל והורד המשכן כיון שנסע דגל יהודה נכנסו אהרן ובניו ופרקו את הפרכת וכסו בה את הארון שנאמר ובא אהרן ובניו בנסוע המחנה ובני גרשון ובני מררי פורקין המשכן וטוענין אותו בעגלות ונוסעין והארון וכלי הקודש של משא בני קהת עומדים מכוסין ונתונין על המוטות עד שנסע דגל מחנה ראובן ואחר כך ונסעו הקהתים עכ"ל, ולהלן (שם) פרש"י וז"ל והקימו את המשכן בני גרשון ובני מררי שהיו קודמים להם מסע שני דגלים היו מקימין את המשכן כשהיה הענן שוכן וסימן החנייה נראה בדגל מחנה יהודה והם חונים ועדיין בני קהת באים מאחריהם עם שני דגלים האחרונים והיו בני גרשון ובני מררי מקימין את המקדש וכשבאים בני קהת מוצאים אותו על מכונו ומכניסין בו הארון והשלחן והמנורה והמזבחות וזהו משמעות המקרא והקימו מקימי המשכן אותו עד טרם באם של בני קהת עכ"ל, הנה לעיל פ' במדבר (ב' י"ז) כתיב ונסע אהל מועד מחנה

י' כ"ט. **ויאמר משה לחבב בן רעואל המדיני חתן משה נסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אתו אתן לכם לכה אתנו והטבנו לך כי ה' דבר טוב על ישראל.** יל"ה איך יתרו הגיע לכאן והרי כתיב פ' יתרו (י"ח כ"ז) וישלח משה את חתנו וילך לו אל ארצו ופרש"י וז"ל וישלח משה וילך לו אל ארצו לגייר בני משפחתו עכ"ל, ועל כרחך צ"ל דיתרו חזר אחר ששלחו משה לגייר בני משפחתו.

שוב נמצא דהנה ארז"ל (מכילתא יתרו פרשה ב') וישלח משה את חותנו כו' רבי אלעזר המודעי אומר נתן לו מתנות רבות שמתוך תשובה שנתן לו אתה למד שנאמר (במדבר י') אל נא תעזוב אותנו אמר לו אתה נתת לנו עצה טובה ועצה יפה והמקום הזה לדברך אל נא תעזוב אותנו אמר לו כלום הנר מהנה אלא במקום חושך וכי מהנר נהנין חמה ולבנה אתה חמה ואהרן אחיך לבנה מה יעשה הנר ביניכם אלא הריני הולך לארצי ואגייר לכל בני מדינתי ואביאם לתלמוד תורה ואקרבם תחת כנפי השכינה יכול שהלך ולא עשה ת"ל (שופטים א') ובני קני חותן משה עלו מעיר התמרים

ואומר כו' ע"כ ונמצינו למידין דהא דכתיב בפ' יתרו וישלח משה את חתנו וילך לו אל ארצו היינו אחר המשא ומתן שהיה למשה ויתרו כאן בפ' בהעלותך, ולפי"ז הא דפרש"י להלן (מקרא ל"ב) שבני יתרו קבלו נחלה בא"י היינו אחר שחזר עם בני משפחתו ומדינתו לאחר שגירם, והא דלא כתיב בהדיא שיתרו חזר אחר שגירם רק כתיב שקבל נחלה (ולהנצי"ב להלן א"ש כי לדברי הנצי"ב הא דכתיב כי אם אל ארצי ואל מולדתי "אלך" היינו שאלך ואחזור ומסתבר שעשה מה שאמר) היינו משום דפשיטא שיחזור כי ודאי היה רוצה ג"כ לזכות במצוות הקיימות בא"י דוקא שהרי בא לחסות תחת כנפי השכינה והביא עמו עוד ממי שגירם וודאי שחזר.

וכן נמצא שכתב הנצי"ב בפירושו ברכת הנצי"ב על המכילתא וז"ל יכול שהלך ולא חזר כצ"ל וכ"ה ברמב"ן, ומשמע שאחר שאמר משה אל נא תעזוב אותנו [בפ' בהעלותך] הלך אל ארצו אלא שחזר אח"כ וא"כ הא דכתיב וילך לו אל ארצו היה אחר המאמר של פרשה בהעלותך והנראה דהמכילתא מפרש הא דכתיב אל נא תעזוב אותנו ולא אמר אל נא תלך מעמנו אלא שהודה לו על הליכתו רק ביקש שעכ"פ אל יעזור אותם ויחזור לאיזה זמן וכן עשה יתרו עכ"ל וכ"כ ג"כ בהעמק דבר ר"פ יתרו יעו"ש וע"ע מש"כ בזה בנחלת יעקב פ' יתרו, וכ"כ בגור אריה.

והספורנו כתב (פ' יתרו ובהעלותך) כהמכילתא לענין דמה דכתיב בפ' בהעלותך היה קודם מה דכתיב בפ' יתרו, ולא לענין שחזר דאילו במכילתא איתא שהלך וחזר ואילו בספורנו פ' דיתרו הלך ולא חזר ורק את בניו השאיר עם ישראל יעו"ש, ולדברי הספורנו צ"ב מתי הגיעו ומתי נתגייירו בני יתרו שהרי כשיתרו הגיע (ר"פ יתרו) לא נתבאר שהגיעו עמו גם בניו ואדרבא מבואר דהביא עמו רק את אשת משה וב' בניה.

והא דאמרו במכילתא שאמר יתרו דמשה חמה ואהרן לבנה, צ"ב מהא דארז"ל (ב"ב ע"ה א') פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה אוי לה לאותה בושא אוי לה לאותה כלימה ופרש"י וז"ל אוי לה לאותה בושא שבזמן מועט נתמעט הכבוד כ"כ שהרי

יהושע היה נביא ומלך כמשה ולא יכול להגיע לכבודו עכ"ל, ומאידך אחז"ל בכמה מקומות דמשה ואהרן שקולים הם, וא"כ איך שייך לומר דאהרן הוא לבנה, והעירוני בזה"ל חמה היא העושה אור ללבנה והלבנה מאירה מהחזרת אור החמה ע"כ משה המלמד תורה מאת הקב"ה נמשל לחמה ואהרן שקיבל ממנו נמשל ללבנה ע"כ. (ועמש"כ בחמדת אהרן על אגדות הש"ס בב"ב שם).

י"ל"ה מנין ידע משה שאולי יתרו לא ירצה ללכת דאל"כ למה הוצרך לומר לו לכה אתנו, ואולי י"ל דמשה רבינו חשש לזה מפני שלגרים אין נחלה בא"י וכדפרש"י להלן מקרא ל"א.

י' ל". ויאמר אליו לא אלך כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך. פרש"י וז"ל אם בשביל נכסי אם בשביל משפחתי עכ"ל, יש לבאר כונת רש"י כך, דמה שפרש"י אם בשביל נכסי קאי על הא דכתיב כי אם אל ארצי אלך דהיינו שיש לו שם נדוניות הרבה, ומה שפרש"י אם בשביל משפחתי קאי על הא דכתיב ואל מולדתי אלך דהיינו שרצה גם לגיירם וכדפרש"י פ' יתרו, ושוב נמצא כן בשפ"ח אות ר' וז"ל מדכתיב אל אל שני פעמים רוצה לומר אם בשביל נכסי שיש לי שם נחלה אלך ואמכור אם בשביל משפחתי כדי לגיירם כדמצינו וילך לו אל ארצו בפירש רש"י לגייר את בני משפחתו אבל דעתו היה לחזור להם ולא לדור שם מצאתי בשם מוהר"ר אברהם מפראג עכ"ל, ובזה מתיישב הא דהוה קשיא לן היתכן שרצה יתרו לחזור בשביל הנכסים שהיו לו שם אחר ששמע כל הנסים והנפלאות שעשה השי"ת לישראל כשיצאו ממצרים דאי רק משום הנכסים היה לו לישראל עם ישראל, ועתה א"ש כי רצה לחזור רק כדי למכור נכסיו ולא לחזור לגמרי, והענין שרצה למכור נכסיו כי צדיקים ממנו חביב עליהם יותר מגופם, ואז צדיק היה כמו ששמע במכילתא שהובא בדיבור הקודם יעו"ש.

י' ל"ב. והיה כי תלך עמנו והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לך. פרש"י וז"ל והיה הטוב ההוא מה טובה

הטיבו לו אמרו כשהיו ישראל מחלקין את הארץ היה דושנה של יריחו ת"ק אמה על ת"ק אמה והניחוהו מלחלקו אמרו מי שיבנה בית המקדש בחלקו הוא יטלנו ובין כך ובין כך נתנוהו לבני יתרו ליונדב בן רכב שנאמר ובני קיני חתן משה עלו מעיר התמרים וגו' עכ"ל, ולעיל (מקרא ל"א) כתיב ויאמר אל נא תעזב אותנו כי על כן ידעת חנתנו במדבר והיית לנו לעינים ופרש"י וז"ל אל נא תעזוב אין נא אלא לשון בקשה שלא יאמרו לא נתגיייר יתרו מחבה סבור היה שיש לגרים חלק בארץ עכשיו שראה שאין להם חלק הניחם והלך לו עכ"ל, הנה נמצא מבואר דלגרים אין נחלה בא"י ומה שיתרו קבל נחלה לאו משום שהגיע להם נחלה אלא משום שאמרו מי שיבנה כו' כדפרש"י, ויל"ה מהא דתנן (ביכורים פ"א מ"ד) הגר מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו כו', ופירש הרע"ב וז"ל שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו שאין אבותיו מישראל והגרים לא נטלו חלק בארץ ורמב"ם כתב שאין הלכה כמשנה זו אלא הגר מביא וקורא ומצי למימר לאבותינו לתת לנו מפני שהארץ ניתנה לאברהם והוא אב לכל העולם כו' עכ"ל, ועתה לדברי הרמב"ם יל"ה דכיון שאף הגרים הם בני אברהם (ומכח זה יכולים לומר אשר נשבע ה' לאבותינו) א"כ למה הגרים שהיו בעת חלוקת הארץ לא קבלו נחלה בארץ מלכתחילה וכמו שאר ישראל.

ועיין מקורות וציונים (רמב"ם פ"ט מנדרים הכ"א) דאיכא פלוגתא אי הגרים חשיבי זרע אברהם לענין נדר אי לא יעו"ש וה"נ שמא אברהם חשיב אביהם אבל הם לא חשיבי זרעו לענין הנחלה, ויל"ע.

י' ל"א. **ויאמר אל נא תעזב אתנו כי על כן ידעת חנתנו במדבר והיית לנו לעינים.** פרש"י וז"ל והיית לנו לעינים כו' ד"א שתהא חביב עלינו כגלגל עינינו שנאמר ואהבתם את הגר עכ"ל, ונתבאר בזה דהיכן שכתוב חביב ה"ז אהוב, וכן הוא באבות (פ"ג מי"ד) דתנן חביבין ישראל יעו"ש.

י' ל"ה. **ויהי בנסע הארץ ויאמר משה קומה ה' ויפצו איבך וינסו משנאיך**

מפניך. פרש"י וז"ל וינסו משנאיך אלו הרודפים עכ"ל, איתא בפירוש הגר"א (מגילת אסתר ט' א') וז"ל אויב הוא הרוצה לעשות רעה בעצמו שונא הוא השמח ברעתו אבל הוא אינו עושה כלום כו' עכ"ל, ולכאורה קצת קשה ממה דפרש"י הכא משנאיך אלו הרודפים דחזינן שעושה איזה דבר.

עוד פרש"י וז"ל משנאיך אלו שונאי ישראל שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם שנאמר ומשנאיך נשאו ראש ומי הם על עמך יערימו סוד עכ"ל, הנה בתפלת שמו"ע בברכת ולמלשינים איכא ב' נוסחאות, הא' וכל אויבך מהרה יכרתו (אשכנז), והב' וכל אויבי עמך מהרה יכרתו (ספרד), ולדברי רש"י הכא אפשר דב' הנוסחאות היינו הך.

י' ל"ו. **ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל.** פרש"י וז"ל רבבות אלפי ישראל מגיד שאין השכינה שורה בישראל פחותים משני אלפי ושתי רבבות עכ"ל, והא דתנן (אבות פ"ג מ"ז) רבי חלפתא איש כפר חנניא אומר עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרויה ביניהם כו' ומנין אפילו אחד, וצ"ל דכל מה שאמר רבי חלפתא שהשכינה שורה על עשרה ועד אחד שעוסקים בתורה זה רק בתנאי שיהיו כל ישראל באותו הזמן לפחות שני אלפים ושתי רבבות.

ושוב נמצא הא דכתבו התוס' (ב"ק פ"ג א') וז"ל שני אלפים ושתי רבבות כו' ולא שייך כאן הא דאחד דיני ממונות דכל בי עשרה שכינה שריא דהכא אנביאים ואמשכן קאמר עכ"ל, וק"ל.

י' י"א. **ויהי העם כמתאוננים רע באזני ה' וישמע ה' ויחר אפו ותבער במ אש ה' ותאכל בקצה המחנה.** פרש"י וז"ל ויהי העם כמתאוננים אין העם אלא רשעים כו' וכשהם כשרים קרואים עמי שנאמר שלח עמי כו' עכ"ל, יל"ה דהא במצרים ששם נאמר שלח עמי שם כמעט שקעו בנ' שערי טומאה ואיך שייך לקרותם כשרים, ואולי זכות שבט לוי שלא נשתעבדו במצרים והיו

עוסקין בתורה היא עמדה לכולם ולכן שייך לקורותם כשרים ונאמר עליהם שלח עמי, ועוד י"ל דהמצרים הם שגרמו לבני"ל לשקוע (כמעט) בנ' שערי טומאה ואילו ישראל מצד עצמם לא היו באים לידי כך ושייך לקורותם כשרים. ועיין באריכות בקובץ אגרות למרן החזו"א זצ"ל זי"ע ח"ב אגרת ר"ח.

והא דכתיב (ישעיהו נ"ח א') קרא בגרון אל תחשך כשופר הרם קולך והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם, פרש"י שם וז"ל והגד לעמי פשעם אלו תלמידי חכמים שכל שגגתם פשע ששגגת תלמוד עולה זדון ולבית יעקב חטאתם אלו ע"ה שאף זדונם שגגה עכ"ל, ועיין שם נ"ז י"ד ובמצודת דוד.

כתב באוה"ח הק' להלן (חוקת כ' א') וז"ל אכן לפי מה שקדם לנו מדבריהם כי כשישראל הם במדרגת ישרים וצדיקים נקראים בני ישראל וכשאינם בגדר הנאות נקראים עם כאומרו עד אנה ינאצוני העם הזה והרבה כיוצא בזה והרבה פעמים יקראם הכתוב עם בני ישראל והגם שימצאון בהם הרבה אשר אינם ראויים לגדר זה ויכוין הכתוב אל הרוב הכשרים עכ"ל, ולכאורה זה אינו כדברי רש"י הכא.

עוד פרש"י וז"ל רע באזני ה' תואנה כו' אמרו אוי לנו כמה לבטנו (טרחנו) בדרך הזה שלשה ימים שלא נחנו הדרך עכ"ל, יל"ה דהא לעיל (י' ל"ג) כתיב ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים וגו' ופרש"י וז"ל דרך שלשת ימים מהלך שלשת ימים הלכו ביום אחד שהיה הקב"ה חפץ להכניסם לארץ מיד עכ"ל, וצ"ב.

י"א ד'. **והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה וישבו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשר.** פרש"י וז"ל והאספסוף אלו ערב רב שנאספו עליהם בצאתם ממצרים עכ"ל, יל"ה דהא הרגו את כל עובדי העגל (כמבואר בפ' כי תשא) וכתוב (שם ל"ב ז') וידבר ה' אל משה לך רד כי שחת עמך אשר העלית מארץ מצרים ופרש"י וז"ל שחת עמך שחת העם לא נאמר אלא עמך ערב רב שקבלת מעצמך וגייירתם ולא נמלכת בי ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה הם שחתו והשחיתו עכ"ל, וכיון שהרגו את כל עובדי העגל א"כ מנין הגיעו

להכא ערב רב, וצ"ל דהם בניהם של הערב רב שנהרגו בעגל, ולא נהרגו בעגל משום דקטנים היו אז ולא היה בהם דין מיתה, ויש לדחות דהא מזמן העגל עד זמן האספסוף לא היה הפרש זמן כה גדול כדי כך שבאספסוף כבר נהיו הרבה מהם לגדולים, שאם לא היו עתה גדולים איך נענשו עתה באספסוף, ומרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ענה במכתב בזה"ל לא כל הערב רב עבדו העגל ע"כ.

עוד פרש"י וז"ל מי יאכלנו בשר וכי לא היה להם בשר והלא כבר נאמר וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר וגו' ואם תאמר אכלום והלא בכניסתם לארץ נאמר ומקנה רב היה לבני ראובן וגו' אלא שמבקשים עלילה עכ"ל, יל"ה שהרי בני ראובן אינם הערב רב וא"כ מה הראיה מבני ראובן לערב רב, וי"ל דהא כתיב וישבו ויבכו גם בני ישראל והרי בכלל הני בני"ל כלול גם בני ראובן ולכאורה כיון דלהם היה א"כ מסתבר דאף לשאר שבטים היה דמסתמא עשו ביניהם השבטים מסחר בצאן ובקר זה עם זה.

י"א י'. **וישמע משה את העם בכה למשפחתיו איש לפתח אהלו ויחר אף ה' מאד ובעיני משה רע.** יל"ה דלכאורה היה קודם צ"ל ורע בעיני משה ואח"כ ויחר אף ה' מאד כי כיון שהתחיל הכתוב במשה כדכתיב וישמע משה וגו' היה לו לסיים הענין דמשה והיינו מה דכתיב ובעיני משה רע (אולי בלשון אחר והיינו רע בעיני משה) ואח"כ לומר ויחר אף ה' מאד, וצ"ב.

י"א י"א. **ויאמר משה אל ה' למה הרעת לעבדך ולא מציתי חן בעיניך לשום את משא כל העם הזה עלי.** הנה תפלה זו דמשה עד מקרא ט"ז היא, ויל"ה מה הביא את משה להתפלל תפלה זו (כאן), ושמא י"ל דכיון שהיה מנהיגם של ישראל חשש פן יש עליו טענה מן השמים ולכן התפלל תפלה זו (כאן).

י"א י"ב. **האנכי הריתי את כל העם הזה אם אנכי ילדתיהו כי תאמר אלי שאהו בחיקך כאשר ישא האמן את הינק**

על האדמה אשר נשבעת לאבתיו. יל"ה
דכיון דאמר האנכי הריתי והיינו שאמר
בודאות שלא הרה את העם הזה א"כ למה
הוצרך לומר אם אנכי ילדתיהו, דהא כיון
שלא הרה איך ילד את העם הזה. ועוד צ"ב
למה המשיל הענין לענין הלידה. (ועי' בס'
תשובות הגר"ח ח"ב בפ' בהעלותך כאן
ודוק).

**י"א ט"ז. ויאמר ה' אל משה אספה
לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת
כי הם זקני העם ושטריו ולקחת אתם אל
אהל מועד והתיצבו שם עמך.** פרש"י וז"ל
אספה לי הרי תשובה לתלונתך שאמרת לא
אוכל אנכי לבד והזקנים הראשונים היכן היו
והלא אף במצרים ישבו עמיהם שנאמר לך
ואספת את זקני ישראל אלא באש תבערה
מתו וראויים היו מסיני לכך דכתיב ויחזו את
האלקים שנהגו קלות ראש כנושך פתו
ומדבר בפני המלך וזהו ויאכלו וישתו ולא
רצה הקב"ה ליתן אבלות במתן תורה ופרע
להם כאן עכ"ל, והכי איתא בתנחומא ט"ז,
אספה לי וכי לא היו זקנים קודם לכן והרי
בהר סיני נאמר ויעל משה ואהרן ושבעים
מזקני ישראל אלא בשעה שבאו ישראל
לאותן הדברים ויהי העם כמתאוננים וגו'
ותבער במ אש ה' נשרפו כולם באותה שעה
אלא שהיתה שריפתן כשריפת נדב ואביהוא
שאף הם הקלו ראשם בעלתם להר סיני
כשראו את השכינה שנאמר ויחזו את
האלקים ויאכלו וישתו וכי אכילה ושתיה היה
שם משל כו' כך הקלו את ראשם כאוכלים
ושותים והיו ראויין לישרף באותה שעה
הזקנים ונדב ואביהוא ומפני שהיה מתן
תורה חביב לפני הקב"ה לפיכך לא רצה
הקב"ה לפגוע בהם בו ביום לעשות פרצה
בהם הה"ד ואל אצילי בני ישראל לא שלח
ידו מכלל שהיו ראויים להשתלח ידו אבל
לאחר זמן בא להם נדב ואביהוא נשרפו
כשנכנסו באהל מועד ואף הזקנים נשרפו
כשנתאוו אותה התאוו שנאמר והאספסף
אשר בקרבו התאוו תאוו מהו והאספסף
רבי שמואל בר נחמני ורב נחמיה כו' ואחד
אומר אין אספסף אלא סנהדרין שנאמר
אספה לי שבעים איש מה כתיב שם באותה
שעה ותבער במ אש ה' ותאכל בקצה
המחנה במוקצים שבמחנה ומנין שאותם
זקנים שעלו להר סיני נשרפו שנאמר
ותבער אש ה' בעדתם ואין עדה אלא

סנהדרין שנאמר והיה אם מעיני העדה
וכתב ואם כל עדת ישראל השגו כו' ע"כ
לשון התנחומא, והנה דברי המדרש צ"ב
טובא דבתחילה איתא שהשבעים זקנים
הם היו המתאוננים שנשרפו באש התבערה
וכמו דפרש"י, ואח"כ איתא שהשבעים
זקנים הם האספסף כדאמר ואף הזקנים כו'
(קושיא זו היא לפרש"י דהמתאוננים
והאספסף אינם אותם אנשים), ועוד יל"ה
ממ"נ דבשלמא אם השבעים זקנים הם
האספסף מובן דהרי האספסף נענשו רק
אחר שהקב"ה אמר למשה אספה לי
שבעים איש שהרי כבר נשרפו (כשריפת
נדב ואביהוא), אבל אם השבעים זקנים הם
האספסף אין מובן דהרי האספסף נענשו
רק אחר שהקב"ה אמר למשה אספה לי
שבעים איש מזקני ישראל כמבואר
במקראות (ט"ז – ל"ג) בפרשה דידן, ולמאי
היה צריך שבעים זקנים חדשים והרי עדיין
היו קיימים השבעים זקנים הראשונים,
וקושיא זו אולי י"ל דמ"מ ירדו מדרגתם ולכך
הוצרכו לשבעים זקנים חדשים ולפי"ז נמצא
שגם הם נענשו באכילת הבשר (כדלהלן
מקרא ל"ג) וגם נמצא שראו מניית שבעים
זקנים חדשים במקומם כדכתיב הכא אספה
לי וגו', ועדיין תקשי ק' קמא.

ובאמת הרמב"ן פירש דהמתאוננים
והאספסף היינו חדא ענין וכשאמר הכתוב
שהיו מתאוננים רק אמר שהתאוננו ולא
במה התאוננו ואמר העונש, ואח"כ אמר
הכתוב מה התאוננו וזה האספסף דהיינו
שזו היתה תלונתו, והעונש שכתוב אצל
האספסף שאכלו בשר הרבה ומתו עי"ז
כדלהלן מקרא ל"ג היה דוקא לישראל
שישבו גם הם לבכות, אבל השבעים זקנים
שהתאוננו ג"כ על אותו ענין והיינו על הבשר
נענשו עונש אחר וזהו שנשרפו באש
התבערה (כשריפת נדב ואביהוא) כדלעיל
מקרא א', מיהו כ"ז ניחא לדעת הרמב"ן,
אבל לרש"י והאבן עזרא דהמתאוננים
והאספסף הם ב' דברים נפרדים וכפשטות
משמעות סדר המקראות עדיין תקשי דברי
המדרש וכנ"ל. (והעירוני בזה"ל, אף במד"ר
פט"ו כ"ד יש כתנחומא וע"ש ביד משה
שהקשה סתירה וברש"י שם אות ל"ז
שהביא מזה ראייה לרמב"ן).

הנה מש"כ רש"י והזקנים הראשונים היכן
היו כו' אלא באש תבערה מתו כו' היינו

כפירוש בתרא דפרש"י לעיל (מקרא א' ד"ה בקצה) ולא כפירוש קמא, יעו"ש והבן.

כתבו התוס' (ערכין ט"ו ב') התאוו תאוו פרש"י התאוו יותר משמע שלא פסק להם השליו והר"ר יוסף קרא פירש שפסק להם השליו ראשון והאספסוף אשר בקרב התאוו תאוו לפי שלא היה להם שליו וירד להם שליו שני עכ"ל, הנה מה דפרש"י ניחא משום דלא הוזכר בקרא שהשליו הראשון פסק, וביותר ניחא דברי רש"י לפי מה שפרש"י בחומש שהאספסוף הם הערב רב, ועליהם שייך לומר שהתאוו יותר, ומה דפירש הר"ר יוסף קרא קצת צ"ב שהרי לא הוזכר בקרא שהשליו הראשון פסק, וצ"ל דזה גופא שכתוב בענין דהאספסוף שהתאוו זה הראיה שפסק, ושאר אנשים ודאי התפללו שה' יתן להם שוב שליו, אבל לא באו בטענות כנגד הקב"ה רח"ל, עד שהאספסוף התחילו כמב' לעיל מקרא ד' דכתיב והאספסוף וגו' וישבו ויבכו גם בני ישראל וגו'.

י"א י"ז. וירדתי ודברתי עמך שם ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם ונשאו אתך במשא העם ולא תשא אתה לבדך. פרש"י וז"ל ולא תשא אתה לבדך הרי תשובה למה שאמרת לא אוכל אנכי לבדי עכ"ל, ר"ל דאי לא נפרש כן א"כ נמצא כפילות לשון דהא כבר כתיב ונשאו וגו'.

י"א כ"א. ויאמר שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חדש ימים. פרש"י וז"ל שש מאות אלף רגלי לא חש למנות את הפרט שלשת אלפים היתרים כו' עכ"ל, הנה לעיל פ' במדבר (א' מ"ו) כתיב ויהיו כל הפקדים שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים והיינו שאחר שמתו בעגל נמנו שוב ומצאו שנשאר מנין זה, ויל"ה למה רש"י הכא לא הזכיר את החמש מאות וחמשים, ואולי צ"ל דס"ל לרש"י דהמתאוננים הם אותם חמש מאות וחמשים שעל מנין זה מסתברא לומר בקצינים שבהם וגדולים (לעיל י"א א') שהם מנין מועט.

והנה אמרין (סנהדרין י"ח א') ת"ר ושמת עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות שרי אלפים שש מאות שרי מאות ששת אלפים שרי חמשים שנים עשר אלף שרי עשרות ששת ריבוא נמצאו דייני ישראל שבעת ריבוא ושמונת אלפים ושש מאות, ופרש"י וז"ל שרי אלפים שש מאות היו שהרי שש מאות אלף רגלי עכ"ל (ועיין תוד"ה נמצאו), ולכאורה לפי"ז היה רש"י צ"ל הכא כך, לא חש למנות את האלפיים תשע מאות וחמשים, שהרי היו חמש מאות וחמשים יתר על ג' האלפים, וכיון שהשרי אלפים היו שש מאות, שהמה אלו שנשרפו כדפרש"י לעיל י"א א' ד"ה בקצה, א"כ נשארו אלפים תשע מאות וחמשים ולא ג' אלפים, וא"כ למה הקשה רש"י למה לא הזכיר ג' אלפים, דהו"ל להקשות למה לא הזכיר ב' אלפים ט' מאות וחמשים, וצ"ל דמ"מ רש"י כתב כלשון המקרא דפרשת במדבר.

וכל זה דוקא לפירוש בתרא דרש"י לעיל (י"א א' ד"ה בקצה) דהם הסנהדרין (וכן פרש"י תהלים ע"ח ל"א), אבל לפירוש קמא דהם הערב רב עדיין קשה למה לא הזכיר רש"י את החמש מאות וחמשים, שהרי הערב רב לא נמנו עם השטבים, וצ"ל דרש"י לא חש להזכיר כיון דזה רק מאות. ועיין רש"י פ' כי תשא (ל' ט"ז) וא"ת וכי אפשר כו', ועיין עוד אוה"ח הק' פ' במדבר א' ב' יעו"ש.

יל"ה דממה שאמר משה שש מאות אלף רגלי וכו' משמע דכל השש מאות אלף נענשו ומתו באכילת הבשר, וא"כ מי נשאר מכל ישראל, והרי ודאי שנשארו וכדלהלן מקרא ל"ה דכתיב מקברות התאוו נסעו העם חצרות ויהיו בחצרות, ומבואר שנשארו דאל"כ מי נסע, וצ"ב.

י"א כ"ד. ויצא משה וידבר אל העם את דברי ה' ויאסף שבעים איש מזקני העם ויעמד אתם סביבת האהל. יל"ה דהא להלן (מקרא כ"ו) כתיב וישארו שני אנשים במחנה שם האחד אלדד ושם השני מידד ותנח עליהם הרוח והמה בכתבים ולא יצאו האהלה ויתנבאו במחנה, וא"כ נמצא דשניים לא באו, והיאך כתיב ויאסף שבעים איש מזקני העם, דהא כיון דשניים לא באו

א"כ הוו להו שישים ושמונה ולא שבעים, וצ"ב. ועיין רמב"ן להלן מקרא כ"ח ובאוה"ח הק' מקרא כ"ט.

י"א כ"ט. ויאמר לו משה המקנא אתה לי ומי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם. הנה לעיל (מקרא כ"ז) כתיב וירץ הנער וגו', ולהלן מיניה (מקרא כ"ח) כתיב ויען יהושע וגו', ועתה דכתיב ויאמר לו משה וגו' יל"ע אם הכונה לנער או ליהושע.

הנה ממה דאמר משה רבינו ע"ה ומי יתן כל עם ה' נביאים, חזינן ענותנותו הגדולה וכדכתיב להלן (י"ב ג') והאיש משה ענו וגו'.

י"א ל"ב. ויקם העם כל היום ההוא וכל הלילה וכל יום המחרת ויאספו את השליו הממעט אסף עשרה חמרים וישטחו להם שטוח סביבות המחנה. הנה לעיל (מקרא כ"א) כתיב ויאמר משה שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב וגו', ונמצא דהא דכתיב הכא הממעט אסף עשרה חמרים היינו שהיו לפחות שש מאות אלף כפול עשרה חמרים דהיינו שש מליון, ובודאי שהיו יותר חמרים דהא כתיב הממעט ומשמע שהיו שלקחו יותר מעשרה, ומ"מ חזינן מנין העצום מאוד שהקב"ה שלח להם שם.

י"ב א'. ותדבר מרים ואהרן במשה על אדות האשה הכשית אשר לקח. פרש"י וז"ל ותדבר מרים ואהרן היא פתחה בדיבור תחלה לפיכך הקדימה הכתוב תחלה ומנין היתה יודעת מרים שפירש מן האשה רבי נתן אומר מרים היתה בצד צפורה בשעה שנאמר למשה אלדד ומידד מתנבאים במחנה כיון ששמעה צפורה אמרה אוי לנשותיהן של אלו אם הם נזקקים לנבואה שיהיו פורשין מנשותיהן כדרך שפרש בעלי ממני ומשם ידעה מרים והגידה לאהרן ומה מרים שלא נתכוונה לגנותו כך נענשה ק"ו למספר בגנותו של חברו עכ"ל, והנה הא דפירש משה מן האשה איכא בזה פלוגתא (שבת פ"ז א, אדר"נ ב') אם מדעתו עשה והסכים הקב"ה עמו או שזה היה צווי השי"ת, ובזוה"ק איתא

(חוקת ק"פ ע"א) ת"ח ויאמר אל תקרב הלום של נעליך מעל רגליך וגו' וכי אמאי נעל הכא אלא אתמר דפקיד ליה על אתתא לאתפרשא מנה ולאזדווגא באתתא אחרא דנהירו קדישא עלאה ואיהו שכינתא ע"כ (וכן איתא שם נשא קמ"ח ע"א ויהי ביום כלת משה כו' יעו"ש), והנה בשלמא למ"ד דמשה עשה מדעתו והקב"ה הסכים עמו ניחא דשייך להבין שטענו על משה למה פירש מדעתו אבל למ"ד דהיה צווי אמאי נקרא לשה"ר על משה רבינו, וצ"ל דלא ידעו צפורה מרים ואהרן דהוי צווי.

ואף למ"ד דהוה צווי, צ"ב דבשלמא למ"ד דלא ילפינן מהאי קרא דכתיב ויאמר אל תקרב הלום וגו' ניחא למה פרש רק במתן תורה, אבל למ"ד (בזוה"ק) דילפינן מהאי קרא דויאמר אל תקרב הלום וגו' אמאי לא פירש כבר אז מאשתו (והיינו קודם שחזר למצרים דבה משתעי קרא התם) ולמה רק במתן תורה פירש מאשתו, דהא מיד אחד הדיבור בסנה ודאי לא פירש דהא מקרא מלא הוא דכתיב (שמות ד' כ') ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכבם על החמור וגו', ואף דאיכא מ"ד במכילתא (יתרו א') דכשבא משה למצרים ושלח את צפורה למדין גירשה בגט, מ"מ הא בסוף חזר אליה כשיתרו בא אל משה אחר קריעת ים סוף, ואיך חזר אליה והרי כבר נצטוו לפרוש הימנה, וקצת י"ל דבסנה נצטוו לפרוש אבל לא מיד אלא קודם מתן תורה.

עוד יל"ה מה מרים חטאה יותר מצפורה, דאילו מרים נענשה וצפורה לא מצינו שנענשה, ואדרבא מרים לא נתכוונה לגנות רק סיפרה הדבר בעלמא לאהרן שפירש משה מאשתו (ודנו אם עשה טוב), ואילו צפורה משמע מלשון רש"י דנתכוונה לגנות כדאמרה אוי לנשותיהן כו', ומרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ענה במכתב בזה"ל היא (צפורה) לא נתכוונה לגנות כי סברה שהמצוה כך ע"כ.

אפשר לפ', דהקב"ה אמר (להלן מקרא ז') לא כן עבדי משה וגו' והיינו דדוקא משה מגודל דרגת נביאותו פורש מאשתו ומשא"כ שאר נביאים, וממילא ליתא לטענה דצפורה אוי לנשותיהן כו', ואדרבא כדאמר משה ליהושע (או לנער) ומי יתן עם ה' נביאים וגו', וא"כ אין זה סתירה לאישות כי שאר

נביאים לא פורשים מנשותיהם. ועיין רש"י להלן מקרא ח' דל"מ הכי ברש"י ד"ה פה, ובאמת צ"ב למה לא פרש"י שם כפשוטו פה אל פה אדבר בו תמיד.

י"ב ג'. והאיש משה עניו מאד
מכל האדם אשר על פני האדמה. הנה כתיב ענו חסר י' וקרי עניו מלא י', ואפשר ע"ד הרמז דהנה עניו מלא י' הוא בגימטריא מנין קול, והיינו כי דרך הבני אדם כשאחד שומע ד"ת מחבירו הוא נהנה ושמח, אמנם לזה צריך להיות עניו להשפיל עצמו בפני חברו, ורק בזה האופן יוכל לשמוע באמת את דברי חברו ולהנות מהם.

ארז"ל (תנחומא שמות י"ב) ולכהן מדין וגו' כל שבחו של אותו צדיק כו' ותבאנה אל רעואל אביהן ותאמרן איש מצרי הצילנו וכי בדמות איש מצרי היה משה אלא אלולי איש מצרי שהרג משה לא היה נכנס למדין משל לאחד שנשכו ערוד כו' כך אמרו בנות יתרו למשה יישר כחך שהצלתנו מיד הרועים אמר להן משה אותו המצרי שהרגתי הוא הציל אתכם ולכך אמרו לאביהן איש מצרי כלומר מי גרם לזה שבא אצלנו איש מצרי שהרג כו' ע"כ, והנה יל"ה היאך תלה משה הזכות במצרי והרי המצרי רשע היה, וי"ל דזו ענותנותו דמשה שרצה להצניע ממשוה זכותו שעשה, ולא עוד אלא בזמן שהיה יכול לסכן עצמו במה שסיפר שהרג מהעכו"ם ואפ"ה אמר מצד ענותנותו, והעירוני ליישב עוד, דכוונת משה דאין האדם חשוב המציל אלא הקב"ה מסובב הסיבות הוא המציל האמיתי וכן הוא במשה דערוד.

ובעצם דברי המדרש יש לדקדק דלכאורה לא בזכות המצרי היה אלא בזכות דתן ואבירם שהלשינו על משה לפרעה או יותר והיינו בזכות פרעה שצוה אז להורגו, דבלא זה אף שהרג המצרי לו היה מגיע למדין, וצ"ב.

ולדברי המדרש יתבאר למה בנות יתרו לא קראו למשה שיבוא אצלם והיינו משום דמאחר שאמר להם משה אותו המצרי שהרגתי הוא הציל אתכם א"כ לא הבינו לראות להודות לא ע"ז ולקרא לו שיאכל לחם, אבל יתרו החמיר ביותר דסו"ס למעשה משה הצילן ולכן קראו למשה.

י"ב ה'. וירד ה' בעמוד ענן ויעמד פתח האהל ויקרא אהרן ומרים ויצאו שניהם. פרש"י וז"ל בעמוד ענן יצא יחידי שלא כמדת ב"ו מלך ב"ו כשיוצא למלחמה יוצא באוכלוסים וכשיוצא לשלום יוצא במועטים ומדת הקב"ה יוצא למלחמה יחידי שנאמר ה' איש מלחמה ויוצא לשלום באוכלוסין שנאמר רכב אלקים רבתיים אלפי שנאן עכ"ל, יל"ה מדכתיב (בא י"ב כ"ט) ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכר בארץ מצרים וגו' ופרש"י וז"ל וה' הכה כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו כו' עכ"ל והרי שם היה זה מלחמה במצרים, וצ"ב. (והעירוני בזה"ל הוא וב"ד היינו שנמלך בב"ד או שהוא במדת הדין עיין שפ"ח פ' וירא י"ט כ"ד ובחזקוני שם כ"א א' ובמדרש רבה בראשית נ"א חידושי הרד"ל אות ב' ע"כ).

י"ב י"ג. ויצעק משה אל ה' אל נא רפא נא לה. פרש"י וז"ל אל נא רפא נא לה בא הכתוב ללמדך דרך ארץ שהשואל דבר מחבירו צריך לומר שנים או שלשה דברי תחנונים ואחר כך יבקש שאלותיו עכ"ל, יש לדקדק דבשלמא מש"כ רש"י שנים כו' דברי תחנונים ניחא וכדכתיב אל נא רפא נא אבל מש"כ רש"י או שלשה מנלן, וצ"ב.

עוד פרש"י וז"ל לאמר מה ת"ל אמר לו השיבני אם אתה מרפא אותה אם לאו עד שהשיבו ואביה ירק ירק וגו' ראב"ע אומר בארבעה מקומות בקש משה מלפני הקב"ה להשיבו אם יעשה שאלותיו אם לאו כיוצא בו וידבר משה לפני ה' לאמר וגו' מה ת"ל לאמר השיבני אם גואלם אתה אם לאו עד שהשיבו עתה תראה וגו' כו' עכ"ל, הנה לכאורה נתבאר הכא דלא היה חסרון או טענה במה שאמר משה למה הרעתה לעם הזה וגו' שע"ז הקב"ה ענהו עתה תראה (שמות ה' כ"ב), ויל"ה מדכתיב (שם ו' א') ויאמר ה' אל משה עתה תראה וגו' ופרש"י וז"ל עתה תראה וגו' הרהרת על מדותי לא כאברהם כו' לפיכך עתה תראה העשוי לפרעה ולא העשוי למלכי שבעה אומות כשאביאם לארץ עכ"ל, ומבואר דה' טענה, ואולי אחר שהרהר אז בקש השיבני כו', וצ"ב.

ועוד פרש"י וז"ל רפא נא לה מפני מה לא האריך משה בתפילה שלא יהיו ישראל אומרים אחותו עומדת בצרה והוא עומד ומרבה בתפלה ד"א שלא יאמרו ישראל בשביל אחותו הוא מאריך בתפילה אבל בשבילנו אינו מאריך בתפילה עכ"ל, הנה כתיב (בשלח י"ד ט"ו) ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו ופרש"י וז"ל מה תצעק אלי למדנו שהיה משה עומד ומתפלל א"ל הקב"ה לא עת עתה להאריך בתפלה שישראל נתונין בצרה כו' עכ"ל, והשתא להא דפרש"י בפ' בשלח אפ"ל דלהכי חשש משה שיהיו ישראל אומרים אחותו עומדת בצרה והוא עומד ומרבה בתפילה, והיינו אחר שראו בני' שהקב"ה א"ל למשה בקריעת ים סוף, לא עת עתה להאריך בתפילה כו', דבלא זה

אין מובן והרי אדרבא כיון שנתונה בצרה לכן עומד ומרבה בתפילה ומה יעשה אם לא להרבות בתפילה.

ולפירוש בתרא דרש"י הכא, יל"ה מה טענו ישראל אבל בשבילנו אינו מאריך בתפילה והרי אדרבא מצד משה עצמו מצינו בפ' בשלח שהאריך בתפילה אלא שהקב"ה א"ל שלא להאריך ומשא"כ גבי מרים, ואולי נימא דישראל באמת לא ידעו מה שהקב"ה א"ל למשה בקריעת ים סוף לא עת עתה כו', ואולי י"ל עוד דמה שישראל היו טוענים אבל בשבילנו אינו מאריך בתפילה לאו על קריעת ים סוף קאי אלא באופן כללי אולי כך היה שכשביקשוהו להתפלל על החולה לא האריך בתפילה, וודאי שהתפלל אלא שלא האריך, ודוחק.

בברכה מרובה,

אהרן בהגאון הגדול רבי יעקב הלוי שליט"א גרנדש